

Droga wodna E40 spowoduje susze, niszcząc w ten sposób rzeki i dziką przyrodę w Polsce

*Ekspertyza ujawnia potencjalny wpływ
proponowanej drogi wodnej E40 na hydrologię
oraz ekologię rzek i wód w Polsce*

© Daniel Rosengren

W studium wykonalności z 2015 r.¹ opisane zostały trzy możliwe warianty budowy nowego kanału w Polsce w ramach projektowania drogi wodnej E40. Kanał połączyłby Wisłę i miasto Terespol. Wszystkie warianty kanału przecinają wrażliwe obszary naturalne o dużej różnorodności biologicznej. Eksperti przeanalizowali potencjalny wpływ kanału. Pod uwagę wzięto: zagrożenia hydrologiczne, geograficzne i środowiskowe, jakie stwarza droga wodna E40 dla regionalnej gospodarki wodnej i zarządzania środowiskiem w Polsce.

Eksperti ustalili, że:

- dla funkcjonowania kanału potrzebna będzie znacząca ilość wody – w jednym z wariantów wskazanych w studium wykonalności z 2015 r. ilość ta została znacznie zaniżona;
- istnieje niewiele źródeł wody, które realnie mogą posłużyć do zasilania drogi wodnej E40; wykorzystanie wody z kluczowych rzek wymagałoby kosztownego pompowania jej pod górę;
- kanał miałby negatywny wpływ na zasoby wód rzecznych, ograniczyłby przepływy brzegowe i znacznie wydłużyłby okresy suszy;
- na wielu odcinkach kanał drenowałby lokalne wody gruntowe, co miałoby poważne konsekwencje dla lokalnego rolnictwa, gospodarstw domowych i środowiska;
- wystąpiłby znaczący negatywny wpływ na ważne siedliska, np. torfowiska, oraz na gatunki, np. wodniczkę;
- prawdopodobnie zniszczony zostanie stan ekologiczny rzek, głównie z powodu niedoborów wody.

¹ „Restoration of Inland Waterway E40 Dnieper – Vistula: from Strategy to Planning. Final Feasibility Study Report – Corrected Report” [Zgodnie z uwagami wprowadzonymi przez Willema Zondaga, konsultanta prawnego i technicznego]. Instytut Morski w Gdańsku, Gdańsk, grudzień 2015.

² Zobacz: „O Polesiu. Unikalny obszar dzikiej przyrody o znaczeniu globalnym.”

³ Zobacz: „Polesie zagrożone. Jak nowa droga wodna może zniszczyć naturalne środowisko Polesia.”

Kontekst: Polesie i droga wodna E40

O wyjątkowym charakterze Polesia stanowią rozległe obszary dzikiej przyrody leżące na terenie Białorusi, Polski, Rosji i Ukrainy.² Droga wodna E40³ to inicjatywa międzynarodowa, której celem jest połączenie Morza Bałtyckiego i Morza Czarnego żeglowną drogą wodną o długości około 2000 km – z Gdańska do Chersonia na Ukrainie. Może to mieć bardzo poważny wpływ na dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe, mieszkańców Polesia, może mieć także znaczące skutki dla gospodarki i globalnego bilansu węglowego.

Chociaż planowanie drogi wodnej E40 jest wciąż na wczesnym etapie, w 2015 r. zostało opublikowane studium wykonalności. Proponuje się w nim, by trasa przebiegała przez systemy rzeczne Wisły, Bugu, Piny, Prypeci i Dniepru (ilustr. 1). Przez większą część swojego biegu droga wodna prowadziłaby przez rzeki swobodnie płynące, a kilka odcinków wymagałoby prostowania, spiętrzenia, pogłębienia lub osuszenia. Pomimo tego, że istnieją już pewne kanały żeglugowe, zakres proponowanych zmian jest tak duży, że grozi to katastrofą ekologiczną w regionie.

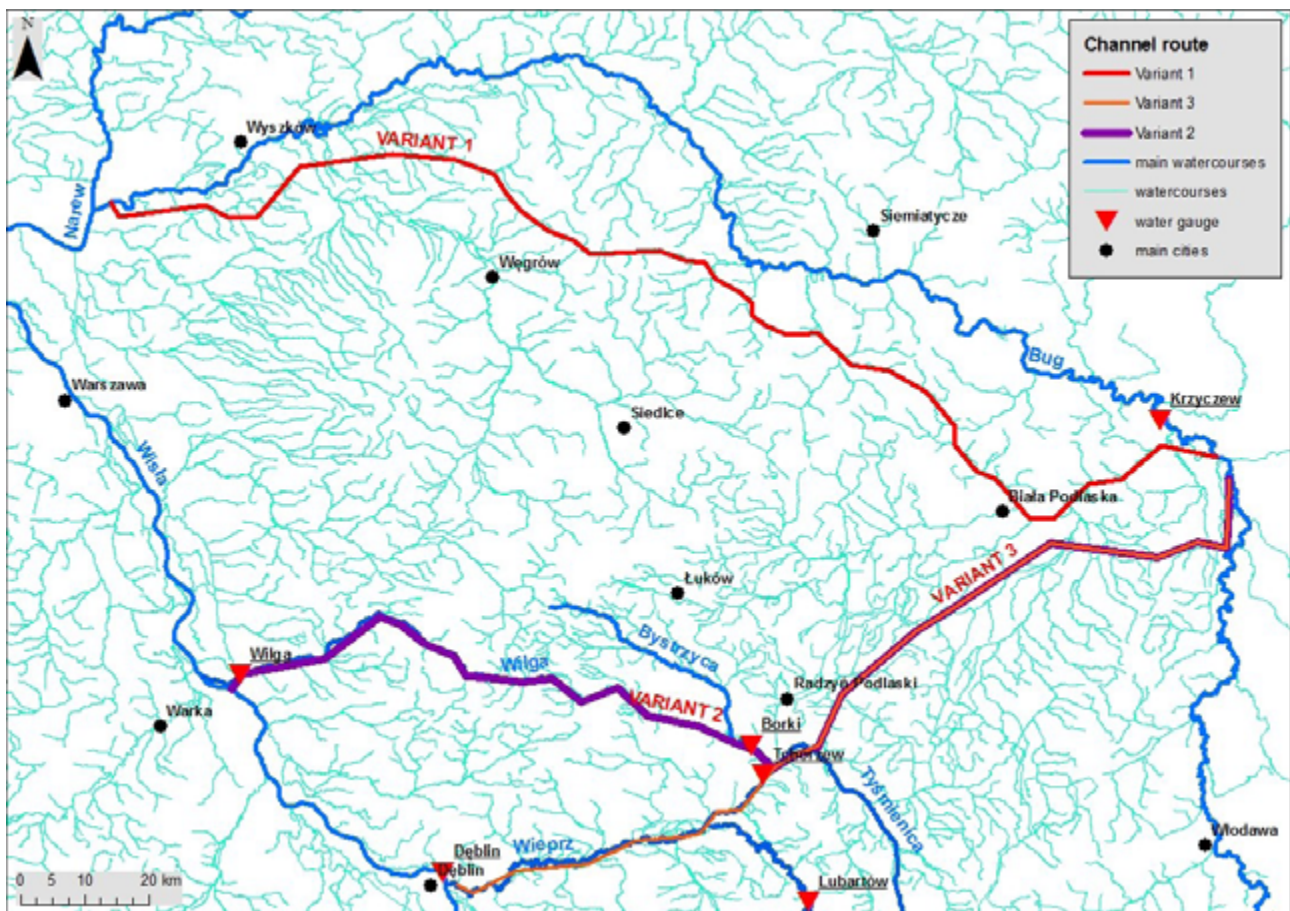

Ilustracja 1. Projektowana droga wodna E40

Białoruski odcinek E40 ma przebiegać rzeką Muchawiec, kanałem Dniepr-Bug, Piną i Prypecią do granicy białorusko-ukraińskiej. Chociaż część białoruskiego odcinka drogi wodnej E40 prowadziłaby przez żeglowny kanał, ogromne części planowanej drogi wodnej przecina mocno meandrujący odcinek Prypeci. Studium wykonalności z 2015 r. opisuje szczegółowo również trzy możliwości budowy nowego kanału w Polsce łączącego Wisłę z miastem Terespol nad Bugiem i rzeką Muchowec (ilustr. 1, 2).

Wariant 1 (V1) wymagałby budowy nowego kanału o długości około 200 km, biegnącego na południe od Bugu. Wariant 2 (V2) częściowo podążałby biegiem rzeki Wilgi i miał długość nieco poniżej 200 km. Wariant 3 (V3) przebiegałby wzdłuż dłuższego odcinka Wisły, a następnie fragmentu Wieprza, łącznie około 160 km i jest najkrótszą z trzech proponowanych tras.

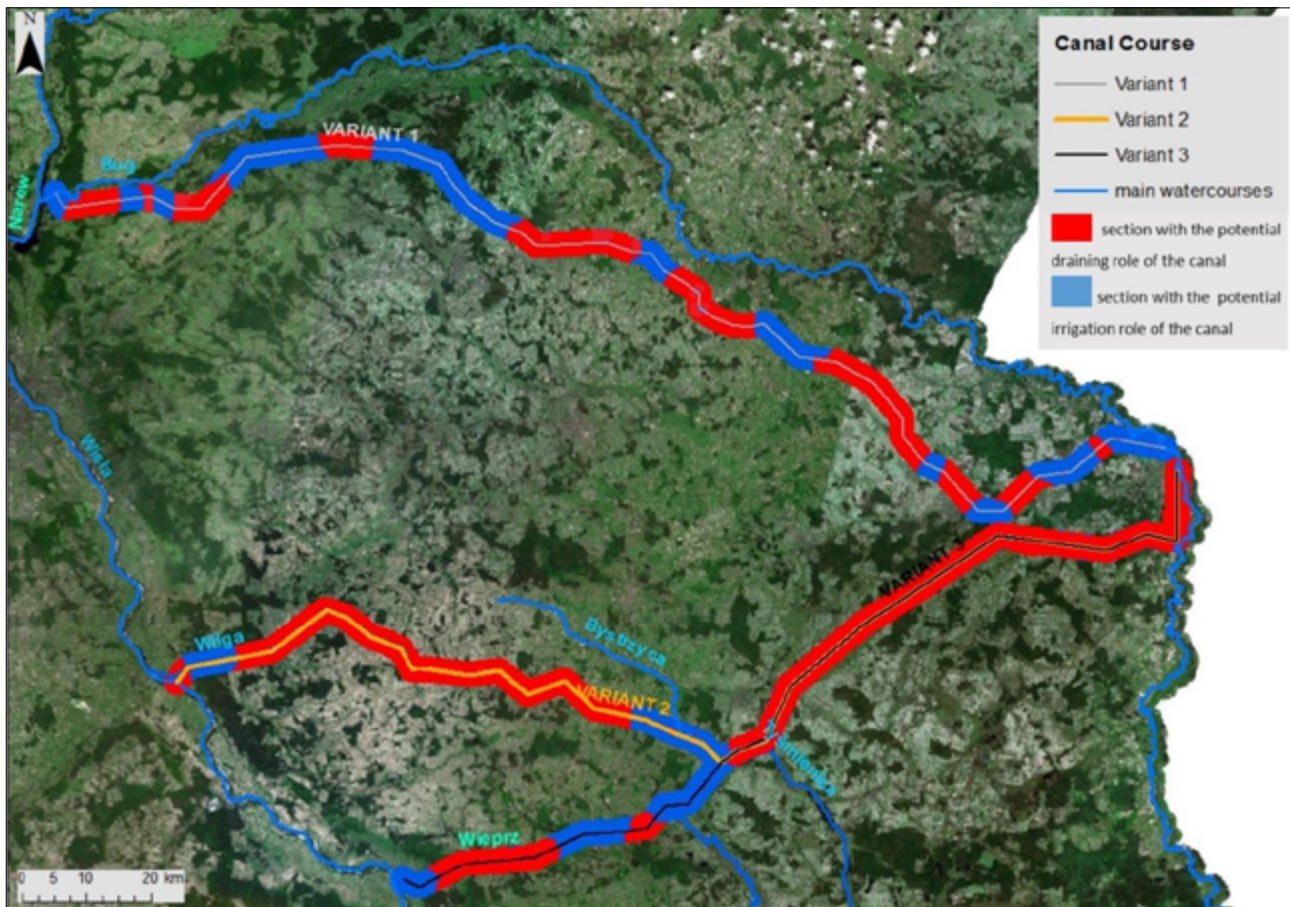
Obecnie trwają prace nad bardziej szczegółowym studium wykonalności trasy E40 w Polsce. Nie zostały jeszcze ukończone, ale wstępne informacje opublikowane w marcu 2020 r. zalecają trasę opartą na wariantcie V3. Analizowane są trzy różne opcje oparte na tym właśnie wariantcie⁴. Wszystkie są niezwykle szkodliwe dla przyrody⁵.

Ilustracja 2. Naturalna sieć rzeczna i możliwe warianty drogi wodnej E40.

⁴ Wstępna informacja dotycząca polskiego studium wykonalności dostępna jest na: https://progress-dzierdziozka.pl/Progress-pliki/E40/E40_FINAL160314POL.pdf Oficjalna strona projektu została zlikwidowana: <http://programwisla.pl/etap2.html>

⁵ „E40 waterway feasibility study in Poland: Worrying initial results published”, Save Polesia (2020), dostępne na: <https://savepolesia.org/e40-waterway-feasibility-study-in-poland-worrying-initial-results-published/>

Ilustracja 3. Wyniki obliczeń – możliwy drenaż i infiltracja na poszczególnych odcinkach kanałów.

Ekspertyza

Dla lepszego zrozumienia potencjalnego wpływu drogi wodnej E40 na Polesie, zlecieliśmy ekspertom zbadanie następujących czynników: hydrologii, ekonomii transportu, radioaktywności i potencjalnych, alternatywnych scenariuszy rozwoju dla Polesia. Niniejsze zestawienie podsumowuje wyniki ekspertyzy dotyczącej potencjalnego wpływu na hydrologię i ekologię mokradeł w Polsce. Została ona przygotowana przez ekspertów z Centrum Ochrony Mokradeł. Pełna treść raportu jest dostępna w internecie.⁶

Czego dotyczyła ocena?

Eksperci przeanalizowali studium wykonalności z 2015 r. i wzięli pod uwagę zagrożenia hydrologiczne, geograficzne i środowiskowe, które stwarza droga wodna E40 w odniesieniu do regionalnych kwestii gospodarki wodnej i zarządzania środowiskiem w Polsce.

⁶ „Analysis of selected possible impacts of potential E40 International Waterway development in Poland on hydrological and environmental conditions of neighbouring rivers and wetlands- the section between Polish-Belarusian border and Vistula River”, M. Grygoruk, E. Jabłońska, O. Osuch, P. Trandziuk, Warszawa, grudzień 2018.

Pod uwagę zostały wzięte następujące kwestie:

- ilość wody, której potrzebuje w pełni funkcjonalny kanał w każdym z trzech wariantów;
- zasoby wody rzecznej dostępne do zasilania kanału;
- wpływ kanału na zasoby wodne otaczających go rzek;
- wpływ kanału na wody gruntowe;
- wpływ kanału na siedliska i gatunki;
- wpływ na stan ekologiczny rzek.

Ustalenia

Do funkcjonowania kanału potrzebna będzie ogromna ilość wody

Kanał będzie potrzebował dużo wody (tab. 1), z czego większość jest potrzebna do funkcjonowania projektowanych na trasie śluz. Ilość wody potrzebnej w wariantach V1 i V2 jest zbliżona do tej wskazanej w studium wykonalności, ale w przypadku wariantu V3 ilość potrzebnej wody jest większa niż przewiduje studium wykonalności.

Tabela 1. Zapotrzebowanie wody do funkcjonowania kanałów

Wariant	Zapotrzebowanie obliczone przez ekspertów (m ³ /s)	Zapotrzebowanie obliczone w studium wykonalności (m ³ /s)
V1	13,69	9,78-16,38
V2	12,45	8,24-13,38
V3	10,96	5,22-7,79

Istnieje niewiele rzeczywistych źródeł wody dla drogi wodnej E40

Tylko Wisła i Bug mają zasoby wodne konieczne dla zasilania drogi wodnej E40. Budowa drogi wodnej E40 spowodowałaby poważne zmiany w przepływie Bugu (V1), szczególnie w okresach suszy. Wykorzystanie wody z Bugu (V1) lub z Wisły (V2 i V3) wymagałoby pompowania dużych ilości wody w górę, co byłoby kosztowne i może być niewykonalne technicznie.

Kanał będzie wywierał bardzo negatywny wpływ na zasoby wód rzecznych

Zasoby wodne Wieprza, Tyśmienicy, Bystrzycy i Wilgi są niewystarczające by zapewnić działanie któregokolwiek z trzech wariantów kanału, nawet jeśli te zasoby wodne byłyby połączone. Wykorzystanie wody z Bugu w dowolnym z przewidzianych w studium wykonalności wariantach będzie miało poważny wpływ na środowisko: przepływy brzegowe zmniejszą się średnio o 17,5%, a częstotliwość susz zwiększy się o 172% (ponad 2,5-krotnie więcej susz).

Na wielu odcinkach kanał będzie drenował lokalne wody gruntowe

Studium wykonalności zakłada, że woda będzie odpływać z drogi wodnej E40 na całej jej długości, działając tym samym jako źródło zasilania wód gruntowych. Ekspersi stworzyli model hydrologiczny na podstawie bardziej szczegółowych danych na temat cieków wodnych. Z ich analizy wynika, że kanał w niektórych miejscach odprowadzałby wody gruntowe (eksfiltracja z kanału), ale w innych miejscach osuszałyby sąsiadujące warstwy wodonośne (infiltracja do kanału). Drenaż lokalnych wód gruntowych do kanału może mieć poważne konsekwencje dla lokalnego rolnictwa, gospodarstw domowych i środowiska.

A European Pond Turtle along the Stokhid River in the Prypiat–Stokhid National Park in the Polesia area, Ukraine.

Nastąpi znaczący negatywny wpływ na kluczowe siedliska i gatunki

W studium wykonalności przeanalizowano potencjalny wpływ na chronione obszary, siedliska i gatunki w pasie buforowym o szerokości 10 km wzdłuż proponowanych wariantów kanałów. Zdaniem ekspertów, należy brać pod uwagę znacznie większy obszar, ponieważ zmiany w hydrologii wpłynęłyby na duże zlewnie, w tym torfowiska i inne mokradła, a także na kilka obszarów Natura 2000 w regionie.

W zlewni Tyśmienicy, Bystrzycy, Wieprza i Wilgi znajduje się łącznie 62,5 tys. hektarów torfowisk, które mogą być poważnie dotknięte obniżonym poziomem wód gruntowych. Spowodowałyby to pogorszenie jakości siedlisk i ich zdolności do magazynowania węgla. Na tym terenie znajduje się też dziesięć obszarów specjalnej ochrony ptaków (OSO, łącznie ok. 85,5 tys. hektarów) i siedemnaście specjalnych obszarów ochrony siedlisk (SOO), w których występują gatunki zależne od wody lub siedliska chronione, na które zmniejszenie się wód gruntowych w całym regionie może mieć negatywny wpływ.

Eksperci ustalili, że wszystkie warianty prawdopodobnie miałyby poważny negatywny wpływ na siedliska i gatunki występujące na Bugu i w dolinie rzeki – obszarze ściśle chronionych w ramach Natura 2000. Wzdłuż prawie całej długości Bugu znajdują się obszary specjalnej ochrony ptaków, a na całej długości dolnego Bugu i w niektórych miejscach środkowego Bugu funkcjonują specjalne obszary ochrony siedlisk.

Projektowany kanał wpłynie na wiele gatunków, w szczególności ptaków. Dla takich ptaków jak wodniczka, rycyk, batalion, kulik, bocian czarny, bączek czy błotniak stawowy Polesie jest najważniejszym miejscem żerowania, odpoczynku lub rozmnażania, a niektóre z tych gatunków są szczególnie wrażliwe na wszelkiego rodzaju zmiany.

Prawdopodobne jest zniszczenie ekologicznego stanu rzek

Eksperci wzięli również pod uwagę obowiązki wynikające z Ramowej Dyrektywy Wodnej (RDW)⁷ w zakresie „ochrony, ulepszenia i przywracania wszystkich naturalnych wód powierzchniowych w celu osiągnięcia dobrego stanu wód powierzchniowych”. W przypadku Bugu, Tyśmienicy, Bystrzycy, Wieprza i Wilgi eksperci stwierdzili, że ewentualne niedobory wody spowodowane budową drogi wodnej E40 utrudniłyby osiągnięcie „dobrego stanu”. Ponadto wyrazili przekonanie, że powstanie drogi wodnej E40 byłoby sprzeczne z warunkami RDW, zgodnie z którymi „każda zmiana właściwości fizycznych wód powierzchniowych lub poziomu wód podziemnych” musiałaby być uzasadniona.

⁷ Ramowa dyrektywa wodna UE (RDW): Dyrektywa 2000/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej.

Kim jesteśmy?

W skład naszej koalicji „Ratujmy Polesie” wchodzi sześć organizacji z czterech krajów.

APB – Birdlife Belarus, Białoruś

Misją APB jest ochrona biologicznej różnorodności dla obecnych i przyszłych pokoleń oraz angażowanie w aktywne działania na rzecz ochrony przyrody.

Bahna, Białoruś

Celem organizacji Bahna jest zapobieganie dalszej degradacji środowiska oraz zachowanie naturalnych siedlisk i różnorodności biologicznej w Białorusi.

FZS – Frankfurt Zoological Society (Frankfurckie Towarzystwo Zoologiczne), Niemcy

FZS inwestuje w obszary dzikiej przyrody o globalnym znaczeniu. Są to obszary o wartościach estetycznych i przyrodniczych, dziewicze krajobrazy ważne dla procesów ekosystemowych, obszary z endemicznymi oraz zagrożonymi gatunkami.

NECU – National Ecological Centre of Ukraine (Narodowe Centrum Ekologiczne Ukrainy)

NECU jest organizacją pozarządową z oddziałami w kilkunastu ukraińskich miastach. Działa na rzecz uwzględniania kwestii środowiskowych podczas każdego procesu decyzyjnego.

OTOP – Polish Society for the Protection of Birds (Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków)

Misją OTOPI jest ochrona ptaków i ich siedlisk oraz tworzenie i zarządzanie nowymi rezerwatami ptaków. Organizacja prowadzi intensywne działania edukacyjne w celu zwiększenia wsparcia publicznego na rzecz ochrony przyrody.

USPB – Ukrainian Society for the Protection of Birds (Ukraińskie Towarzystwo Ochrony Ptaków)

Misją USPB jest ochrona różnorodności biologicznej Ukrainy poprzez ratowanie ptaków, terenów i biotopów.

Kontakt:

Dr Helen Byron, międzynarodowa koordynatorka projektu „Save Polesia”, byron@zgf.de

Małgorzata Górską, koordynatorka projektu w Polsce, malgorzata.gorska@otop.org.pl

Dla mediów: Monika Klimowicz, rzeczniczka prasowa OTOPI, monika.klimowicz@otop.org.pl, tel. 500 239 648